

2/9 1947

Koncentrationsläger i Ryssland

I pressen har nyligen meddelats att vissa f. d. nazistiska koncentrationsläger övertagits av de ryska ockupanterna och nu på ungefär samma sätt som förut drives i deras regi. Att ett system med tvångsarbete av liknande art sedan länge tillämpats i Sovjetunionen är väl känt och har vid några tillfällen vidgåts av representanter för den ryska statsledningen. Sedan några dagar föreligger ett försök av två ryss-amerikaner att ingående och systematiskt beskriva detta system (Dallin and Nicolaevsky, *Forced labor in Soviet Russia*, Yale University press). Huvudförfattaren, David Dallin, straffad för revolutionär verksamhet under tsartiden och emigrant sedan 1922, har tidigare genom flera böcker — bland dem den på svenska utkomna "Rysslands verkliga ansikte" — framträtt som kännare av den kommunistiska regimen.

De av den ryska hemliga polisen förvaltade arbetslägren är i allt väsentligt av samma beskaffenhet som de nazistiska koncentrationslägren. Inom av taggråd inhägnade, av vaktposter i torn övervakade områden är tvångsarbetarna kasererade i baracker eller tält. I dessa jättefångelser råder den strängaste disciplin: fångarna arbetar hårt minst tolv timmar om dagen, mathållningen är ytterligt knapp, beklädnad och nattläger de enklast tänkbara, bestraffningen för varje förseelse hård. Det hänsynslösa utnyttjandet av arbetskraften och den obarmhärtiga behandlingen leder till hög dödlighet; ofta döms till tvångsarbete under tio år, men det beräknas att endast ett fåtal överlever denna tid. För att egga till ansträngning är det vanligt med ett slags Stachanov-metoder även i koncentrationslägren; de som producerar mest får en extra matranson, och på detta sätt förmås de halvsvaltande att prestera sitt yttersta. Straffmetoderna tycks vara något mera humana än under nazismen; i stor utsträckning användes exempelvis arrest utan kläder i stark köld i stället för prygel och annan misshandel.

Hela Lincolns verksamhet kan ses som ett försök att tillämpa demokratis grundsatser. Av dessa följde att slaveriet måste avskaffas. Men ett avskaffande av slaveriet omedelbart och med våld framstod som ett brott mot demokratin, som krävde respekt för minoriteten och vilja till uppgörelse och kompromiss. Då en medling icke blev möjlig och slaveriet måste avskaffas efter inbördeskrig, räknade Lincoln med att efter krigets slut en försonlig politik snabbt skulle mildra motsättningarna och bringa folkstyrelsen att ånyo funktionera. På denna punkt blev hans bortgång ödesdigert; hans motståndare inom det republikanska folket, de s. k. radikalerna, genomförde en undertryckningsaktion mot Södern, som under årtionden gjorde demokratin inom en stor del av USA till en fiktion.

Då det gällde internationella perspektiv smälte hos Lincoln tron på demokratin samman med patriotismen. USA var den enda stora staten med genomförd folkstyrelse, Nordens seger i inbördeskriget var därför nödvändig icke blott för USA, utan för hela världen. En klyvning av USA måste leda till de reaktionära riktningarnas seger i andra länder, till bakslag för liberalerna i

England, diktaturens kritiker i Frankrike, de republikanska motståndsmännen i Mexiko. Därför kunde Lincoln i ett budskap till kongressen skriva att "då vi ger frihet åt slaverna säkrar vi också friheten åt de fria" och i Gettysburg förklara att de stupade kämpat för att "tron på styrelse av folket, för folket och genom folket inte skall försvinna från jorden". Han kände sig, liksom senare Wilson och Franklin Roosevelt, som ledare av en internationell rörelse för demokrati. Han uppfattades också i Europa på detta sätt; medan reaktionärerna i Frankrike och England avskydde honom, vann han de brittiska arbetarnas stöd och John Brights vänskap.

Randall stannar inte vid de personliga drag hos Lincoln som gjort honom till en legendarisk figur; godheten, föraktet för konventioner, de roliga historierna, humorn och melankolin. Men Randall klarlägger varför Lincolns stora inflytande i modern amerikansk politik står i den demokratiska humanismens tjänst. Detta inflytande hör till de ovägbara faktorer som — trots de materiella intressena och striderna mellan nationaliteter, raser och socialgrupper — ger USA moralisk enhetlighet och styrka.

Herbert Tingsten

Koncentrationslägren i Ryssland är emellertid av tidigare okänd omfattning. Det antas att minst åtta miljoner lever i dessa läger; vissa författare uppskattar antalet vida högre, till mellan tolv och femton miljoner. Då antalet kvinnliga fångar är litet, torde enligt Dallin minst en sjättedel av Rysslands vuxna manliga befolkning leva i arbetsläger. Flertalet läger är placerade i sparsamt bebyggda delar av det europeiska Ryssland och Sibirien. Guldgruvorna i Kolymaområdet liksom en rad kolgruvor bearbetas huvudsakligen av tvångsarbetare. Flera stora kanal-, järnvägs- och stadsbyggen har helt eller huvudsakligen kommit till stånd på detta sätt. Massor av tvångsarbetare är sysselsatta med industriellt arbete, särskilt för försvarets räkning.

Tvångsarbetsystemet har i stort sett stadigt vuxit i betydelse. Vid kommunisternas maktövertagande var helt andra synpunkter än de som nu dominerar vägledande för statsledningen. I anslutning till den marxistiska åskådningen utgick man från att brottsligheten var samhällets fel och att den helt skulle försvinna under en socialistisk regim. Men dels fann man snart att denna uppfattning icke höll streck, dels skapades väldiga kategorier av politiska brottslingar genom att all opposition mot de härskande blev straffbar — endast den ovillkorliga lydaktigheten och den obetingade lojaliteten kunde säkra medborgarna för tvångsätgärder från statens sida. Redan i början av 1920-talet upprättades därför vissa koncentrationsläger. I samband med de skilda kriserna — kulakernas utrotande, krossandet av stalinismens motståndare i mitten av 1930-talet, kriget och de med detta följande erövringarna — har systemet utbyggt. Redan flera år före kriget gjorde Molotov och andra uttalanden som visar att tvångsarbetet blivit en ordinär och betydelsefull sak; de som berövats sin frihet, heter det i ett tal av 1931, används "för en rad skiftande ändamål: byggande av lands- och järnvägar, industriarbete, torvtäkt, gruvsdrift osv."

Bland de grupper som fyller koncentrationslägren nämner Dallin vanliga brottslingar, för förseelser dömda statstjänstemän — ofta använda som förmän och pådrivare — bönder som motsatt sig jordens kollektivisering, andra som yppat kritik eller tredska mot den härskande partibyråkratin, folk från de under kriget erövrade länderna som misstänks för "kontrarevolutionära"

Aug. 12 l. 4 k.
H. u. o. m.

tendenser. Sedan Ryssland 1939 erövrade östra Polen anses över en miljon polacker ha sånts till arbetsläger; efter två år, då polackerna fick amnesti i samband med det tyska anfallet på Ryssland, hade omkring tjugufem procent av de deporterade avlidit. Omkring 200.000 litauer, letter och ester sändes efter den ryska erövringen till koncentrationsläger. En stor och egenartad grupp av tvångsarbetare bildas av ryssar som under kriget blev krigsfångar och genom nazisterna spreds över Europa. Många av dem ville ej återvända hem eller ådrog sig på annat sätt misstankar för bristande lojalitet och förpässades därför till arbetsläger. Det faller av sig självt att det stora flertalet tvångsarbetare icke dömts av ordinarie domstolar, utan helt enkelt deporterats av den hemliga polisen.

Varpå stöder Dallin sin framställning? Helt naturligt endast i ringa grad på officiella ryska uppgifter; den ryska diktaturen är, likaväl som den tyska, sparsam med upplysningar på denna punkt. En del uppgifter har erhållits genom engelsmän, amerikaner och andra medborgare i de med Sovjet under kriget allierade staterna som i skilda funktioner relativt fritt fått vistas i Ryssland. Än viktigare är berättelser från personer som varit tvångsarbetare, men på ett eller annat sätt sluppet ut ur koncentrationslägren. Av alldeles särskild betydelse är utsagor från polacker som deporterades av ryssarna 1939, men återfick sin frihet 1941. En på dylika utsagor byggd redogörelse har tidigare publicerats av den förre polske premiärministerns änka, Helena Sikorski, under titeln "The dark side of the Moon" (med förord av T. S. Eliot); den innehåller en mängd ohyggliga detaljer, som blott i några få fall återges av Dallin.

Inför dessa skildringar av slavarbetet i Ryssland, liksom av många andra företeelser i den ryska diktaturen, synes många inta en attityd i vilken skepsis och bekvämlighet förenas. Man tänker och känner på ett sätt som kan uttryckas i följande sats: Det är omöjligt att fastslå om dessa fruktansvärda beskrivningar är sanna eller inte. Att tro på deras riktighet är obehagligt. Dels är det alltid pinsamt att höra om mänskliga lidanden, i synnerhet då man intet kan göra för att avhjälpa dem. Dels är det oroande med en förvissning om att förtryck och terrorism råder i en stat med vilken vårt eget land underhåller och bör underhålla goda förbindelser. Låt oss slippa detta dilemma. Den enklaste utvägen är

att intet veta, dvs. i detta fall att inte tro vad som inte kan bevisas. Alltså, låt oss inte fästa något avseende vid dessa skrivelser.

Denna alltför mänskliga inställning var bestämmande för många, kanske de flesta svenskar, i fråga om den nazistiska regimen för tio eller fem år sedan. Alla hemska berättelser, all greuelpropaganda var kanske bara skvaller och förtal, sade man. Från statskansliet i Berlin kom ju inga uppgifter om koncentrationsläger, tortyr och ihjälpinade människor. Varför inte vara kritisk mot dem som hade så olidliga ting att berätta och därigenom bevara sitt sinneslugn och sin andliga neutralitet? Det är feghetens och den genom önskad okunnighet eller ovisshet vunna samvetsfredens väg. Vår generation är varnad, och den borde inte än en gång gå den vägen.

